

19. Якимович Б. Український таємний університет у Львові і Український вільний університет: до питання генези // Наукові збірки УВУ. – Мюнхен – Львів, 1993. – Т.16. – С.21–26.
20. Янів В. Нарис історії Українського Богословського наукового товариства. (3 бібліографією видань). В 45-ліття заснування // Наукові записки Українського Вільного Університету. – 1969. – Ч.9–10. – С.134–225.
21. Andrusiak M. Jozef Szumlanski Pierwszy Biskup unicki Lwowski (1667–1708) – Zarys Biograficzny. – Lwów: Tow. Naukowe we Lwowie, 1934. – 212 s.
22. Korolevsky C. Metropolitan Andrew (1865–1944). – L'viv: Stauropegeion, 1993. – 620 p.
23. Nauka Polska. Materiały do spisu instytucyj i towarzystw naukowych w Polsce. – T.VII. – Warszawa, 1927. – 392 s.; T.XII. – Warszawa, 1930. – 416 s.

SUMMARY

Lidija Tymish.

Contribution of Metropolitan Andrew (Sheptytsky) to the investigations of the history of Church in Ukraine.

The article is dedicated to the Contribution of Metropolitan Andrew (Sheptytsky) to the study of the history of Church in Ukraine, organization of archeological and archeographic investigations, creation of scientific-theological institutions, development of church-historical problems.

Key words: church-historical investigations, Greco-catholic church, scientific-theological institutions, study communities of the history of Church in Ukraine.

Анатолій Трембіцький,

*кандидат історичних наук,
доцент Хмельницького інституту МАУП,
заступник директора з наукової роботи ДІКЗ «Межибіж»*

НАУКОВЕЦЬ І БОГОСЛОВ ВОЛОДИМИР ЧЕХІВСЬКИЙ

Висвітлюється науково-богословська діяльність голови уряду Директорії, Всеукраїнського Благовісника та голови ідеологічної комісії УАПЦ Володимира Чехівського (1876–1937).

Ключові слова: науковець, богослов, Володимир Чехівський

Багатоаспектна науково-богословська діяльність талановитого богослова та історика Церкви Володимира Чехівського, «ширий демократизм» якого «тісно сполучався з наукою Христової Євангелії» [2, с. 339], майже не знайшла свого відображення в українській історіографії XIX – початку XXI століть. Лише частково до цієї проблеми зверталися Ф. Бульбенко (1971, США) [1], Д. Бурко (1983, США) [2], І. Преловська [10; 11; 12] та інші [3; 4; 7; 15; 16; 17].

Один із видатних діячів новітньої української історії, який поєднував у собі талант богослова і реформатора Української національної церкви, Благовісник УАПЦ,

дорадник Митрополита УАПЦ В. Липківського, голова ідеологічної комісії та організатор пастирських курсів УАПЦ, професор, член Центральної Ради, товариш міністра сповідань у гетьманському уряді, прем'єр-міністр та міністр закордонних справ в уряді Директорії УНР, Володимир Мойсейович Чехівський народився 20 липня 1876 року у с. Гороховатці на Київщині в родині священика [4; 5, арк.95]. Закінчив Київську духовну семінарію (1896), церковно-історичне відділення Київської духовної академії (1900) [2, с.334; 5, арк. 95], однорічні курси учителів середніх шкіл (1913), короткотермінові педагогічні курси учителів-лекторів при Одеському університеті (1918) [5, арк. 95 зв.]. Займаючись науково-богословською діяльністю він став автором півсотні наукових праць з історії Церкви, української культури, богословських праць і богослужбових відправ. Його першою науковою роботою з історії Української церкви стала надзвичайно цікава дипломна робота студента IV курсу Київської духовної академії «Київський митрополит Гавриїл Бануленко-Бодоні (1799–1803)» [36; 37], за яку отримав ступінь магістра богослов'я і премію Ради професорів академії (1905) [2, с. 334]. У ній він висвітлює історію Київської єпархії кінця XVIII – початку XIX століття, розкрив діяльність першого ієрарха-чужинця румуна Гавриїла (Григорія) на вищій посаді в Українській церкві [34].

В. Чехівський, українофіл, брав активну участь у діяльності Кирило-Методіївського братства, на його засіданнях, визначаючи завдання українського церковно-визвольного руху та шляхи відбудови незалежної Української церкви, стверджував, що це «необхідно робити тільки на національному ґрунті, керуючись заповітом Христа: «Віддайте кесареве – кесареві, а Боже – Богові» [2, с. 339].

У «Робітничій газеті» в 1919 році вийшли статті: «Прем'єр Вол. Чехівський про державний стан України» [13]; «Розмова з Головою Ради Міністрів», в якій розкрив проблеми – Україна й Антанта, Україна й Росія, Трудовий конгрес, внутрішнє становище [14]; «Ультиматум совнаркому. Совіту народних комісарів Російської республіки» [19]. 26 серпня в газеті «Україна» опублікував «Постанови Кирило-Методіївського Брацтва» [33], де розглянув вісім програмно-методичних принципів діяльності Братства щодо українізації Церкви (варто зауважити, що цей програмовий документ і досі залишається актуальним для України). Крім того, 16 січня 1919 року він прочитав лекцію «Сучасний мент» [18], а 16 серпня – на зборх Кирило-Методіївського братства зробив доповідь «Послання Кирило-Методіївського Брацтва Православним Християнам на Україні» [20, арк. 50 зв.].

З проблеми українського церковного руху В. Чехівський підготував працю «Кому служить церковне панство на Україні» (1918) [2, с.342; 26, арк.102], а після доопрацювання опублікував її під назвою «Церковне панство на Україні» (1919). Також видав працю «Боротьба чехів за волю і правду в часи Гуса» [5, арк.95 зв.].

Під час проведення Всеукраїнського церковного собору УАПЦ (14–30.10.1921), В. Чехівський, уболіваючи за відродження Української церкви, неодноразово виступав перед делегатами Собору з доповідями про «місце Української церкви у Вселенській православній апостольській церкві» [21, арк.10]: «Відокремлення церкви від держави»; «Утворення єпископату Української Автокефальної

Православної Церкви» (20.10.) [2, с. 340; 9, с.190–197; 22], в якій пояснив, що в «ім'я Христа, в ім'я Його страждань і спасіння зібрався наш Український Церковний Собор і рішає в ім'я Христа, тут [присутнього], справу з відбудуванням єпископату» [9, с.190], і тому Собор, керуючись практикою перших часів християнства, «має повне догматичне і канонічне право висвятити обраного кандидата на єпископа-митрополита» [2, с. 340]; «Відновлення (Церковної ієрархії)» (22.10.) [9, с.280–283, 288–289; 21, арк.11], в якій звернув увагу на проблему «відношення Церкви святої до держави», яке «вимагає для себе пильної уваги» і «має цілий ряд подій історичних, які впливали глибоко на життя Церкви» [9, с.280]; «Життя парахвіяльних церков» (24.10.) [9, с.300–305], в якій розкрив вимоги до життя парафій, наголошуючи, що вся Церква Христова складається «з парахвіяльних Церков, бо кожна парахвія то є основа всієї Церкви. І через те устрій і життя кожної парахвії має назвичайне значення для всієї Церкви. Як улаштовано життя парахвії, так буде улаштовано й життя вселенської Церкви, бо тут, у самій парахвії, твориться освячення життя людського» [9, с. 300]; 25 жовтня виступив з богословською промовою про роль і значення богослужіння [9, с.336]. Крім того, виступав як співдоповідач: «Взаємовідносини mezi Українською церквою і другими церквами» (19.10.), в якій звернув увагу на необхідність налагодження взаємовідносин Української церкви з іншими конфесіями [9, с.166]; «Внутрішній устрій церкви» (20.10.) [9, с.181–185], де зазначив, що основою життя Церкви «може бути лише вільність, воля людини. Ніякого примусу, ніякого [гноблення] Церкви не може бути» [9, с.181] і тому «хай буде перед нами сміливість і ясність там, де нам прийдеться боротись за нашу вільну українську Церкву» [9, с. 259]; «Справа автокефалії Української церкви» [9, с.135–137] та інші.

Значну увагу приділяв він українським народним та церковним звичаям. Так, 25 жовтня під час обговорення доповідей Н. Шараївського про «рідну мову в церкві» та П. Козицького про «церковні співи» [9, с.315], він звернув увагу членів Собору на те, що не варто «радити композиторам», як творити церковні співи, «бо ця справа не підлягає директивам, що торкається етнографічного матеріалу», оскільки він «не завжди носить глибоко релігійний матеріал», тому при цьому «повинні бути обережними» і «не можемо давати директиви» композитору, який «мусить пережити не тільки етнографічний матеріал, а користуватись всесвітньою піснею» [9, с.320–321]. Адже співанки «повинні бути засобами до піднесення релігійності в парафії», а священик має використовувати церковний хор для духовного впливу і «для піднесення освіти церковної» [9, с.462]. Після доповіді С. Рклицького «Старовинний релігійний побутовий предмет православної Церкви на Україні» [9, с.322], зауважив, що «доклад» «змальовує цілий ряд [звичаїв], обговорювати тут немає чого» й тому всі «ці справи звичайно передають в редакційну комісію» і звернувся до членів Собору з побажанням, щоб «старовинні звичаї збирати по всіх краях» [9, с.324].

Вчений, прослухавши доповідь професора В. Щербаківського про «мистецтво в церкві» [9, с.495], тобто «про творчість українського народу в сфері пластичного мистецтва, того мистецтва, яке постигається оком, про церковну архітектуру, про фрески, про інші побутові речі і утварі» [9, с.338], підтримав його пропозиції про необхідність «1. Берегти предковичні старовини церковної української утварі. 2. Ні

одну церкву українську без дозволу академії не повинно руйнувати або перероблювати. З. Аби церкви на Україні будувались в предковичному українському стилі» [9, с.341] і наполіг, щоб Собор проголосував за них.

Головним богословським набутком Всеукраїнського благовісника УАПЦ стала ґрунтовна праця «За церкву, Христову громаду, проти царства тьми» (1922) [32], в якій зазначає, що «за 10 віків свого існування Українська церква мала всю повноту дарів Святого Духа, аж поки її в XVII ст. підкупом і силою було підпорядковано Московській церкві» [32 с.6], яка вигадала обряд прокляну тих, хто не погоджувався з царським насильством, й серед них гетьмана Івана Мазепу, якого проклинали з церковних амвонів 200 років [32, с.8]. Ставши головним ідеологом українського церковно-національного відродження, В. Чехівський написав два богословські чини: «Слово Хресне» («Свято Хресне») і «Служба визволення» («Визволення») [28, арк. 370–382], а також передмову до відправи «Життя в богослужінні» [31, арк.2], що сприяли вшануванню важливих подій історії українського народу і його Церкви [2, с.341]. Проповідницькі відправи на музику поклали українські композитори, але через складність виконання перша не була виконана, а друга – виконана перед учасниками Другого Собору (1927) в храмі Святої Софії під орудою П. Гончарова (службу правив митрополит В. Липківський) [10; 31, арк.1–2].

Як Всеукраїнський Благовісник і головний ідеолог УАПЦ з метою ідеологічного обґрунтування позиції УАПЦ щодо законності пресвітерської хіротонії Всеукраїнського митрополита, він видрукував працю «До питання про висвяту церквою». Псалми та літургії автокефальної Церкви» (1925–1927) [28, арк.323-327], в якій обґрунтував загальноцерковну висвяту митрополита УАПЦ.

Питанню утворення УАПЦ присвячена його праця «Основа визволення Української Автокефальної Православної Церкви» (1926) [29, арк. 57–74], в якій розглянуто докази апостольського наступництва в справі висвячення єпископів УАПЦ, розкрито відносини з єпископатом РПЦ в Україні, подано всі текстувальні згадки про апостольські висвяти учнів Христа [6, с.308]. Ідеологічному обґрунтуванню позиції УАПЦ щодо законності пресвітерської хіротонії Всеукраїнського митрополита на Соборі (1921) присвячена його богословська праця «Основи визволення Церкви з-під «князів тьми віку цього» (Ефес. 6:10–13)» (1927–1928):

частина I праці (3.02.1927) [23, арк.79–95] присвячена проблемі висвяти пресвітерів, єпископів і патріархів у стародавній християнській церкві, коли Ісус Христос, утворивши Церкву, заповідав їй боротись за царство Боже на землі, що, за твердженням Апостола Павла, «означало боротись проти князівств, властей і міродержителів віку сього» [23, арк.79];

частина II – «Свідцтво св. Климента Римського про церковне апостольське наступництво в єпископстві» (21.05.1927) [24, арк.7–28] присвячена свідченням церковних письменників II–IV ст. щодо церковної висвяти єпископів – св. Климента (помер близько 103 р. н.е.), Іполита (III ст. н.е.) та блаженного Ієроніма (330–419), а також полеміці з єпископом Лоллієм [24, арк.12], де В.Чехівський пише: «Світле і певне свідцтво Блаж. Ієроніма в єднанні з ученням Нового Заповіту й письменством Церкви перших віків указало правдивий шлях до відродження й ієрархії в Українській Автокефальній Православної Церкві» [24, арк. 28];

в частині III – «Свідоцтво 1-го загального (каталаос) Собору (325 р.) про висвяту єпископів церквою» (29.12.1927) [25, арк. 114–125] розкрито проблеми конфлікту, який виник в Александрійській церкві щодо висвячення архієпископа й заклоту Арія (Нікея, 325 р. н.е.), а також вказано на те, що вже на початку IV століття засвоєння єпископатом авторитету й церковних і державно-громадських привілеїв призвело до боротьби за єпископство, до утворення всередині церкви груп за особовими, груповими та національними інтересами [25, арк. 114];

в IV частині – «Свідчення церковного письменства і церковної практики про висвяту єпископів від церкви» (1928) [26, арк. 18–24] богослов на підставі вивчення писання мужів апостольських «Учення 12-ти апостолів» (кін. I – поч. II ст. н.е.), зазначає, що «Христова церква є єдиною в усьому світі і її єдність ґрунтується на внутрішніх і зовнішніх основах, якими служать віра, відання і любов» [26, арк. 19];

V частина – «Настановлення Олександрійського Патріарха пресвітеріоном, за свідоцтвом літопису Євтихія» (1928) [27, арк. 201–231] розкриває свідоцтво патріарха Олександрійського Євтихія (X ст.), на «несхибний авторитет» якого посилаються стародавні церковні історики та сучасні протестантські вчені, адже він «уславився у богословській, історичній та медичній науках» [27, арк. 201–203], і зазначено, що «всі докори в неканонічності соборної висвяти розбиваються безперечними свідоцтвами самого церковного історичного життя» [27, арк. 231];

остання, VI частина – «Свідоцтво Севера Антиохійського патріарха про висвяту Олександрійських патріархів від пресвітерів» (1928) [34, с. 109–121].

На жаль, повністю ця богословська праця «Основа визволення церкви з-під «князівства тьми віку цього» (Ефес. 6:10–13)» [6, с.308], як і праця «Досягнення Української Автокефальної Православної Церкви» (1927) [23, арк. 8–95], й досі не опубліковані, хоча й мають велику цінність для сучасних дослідників історії Церкви та богословів.

На Передсоборній нараді УАПЦ 26 липня 1927 року В. Чехівський виступив з тезами своїх доповідей – «Про внутрішній стан життя УАПЦ та працю ВПЦРади» [6, с.64]; «Сучасний стан релігії взагалі і християнства, зокрема в світовому житті» [6, с.68–71], в якій показав сучасні антагонізми в оцінці релігій, роль і місце християнства в сучасному житті, охарактеризував різні християнські течії та подав методи організації християнського світогляду й церковної думки; «Основні вимоги сучасного християнського світогляду в галузі учення віри» [6, с.70–72], в якій виклав основні апологетичні питання сучасності, охарактеризував сучасні богословські течії та проблеми «учення про Церкву, як громаду Христову...» [6, с.113].

29 липня на засіданні Передсоборної комісії він у співдоповідях «Форми організації богословської освіти» [6, с.90] та «Організація богословсько-наукової праці» [6, с.92] розкрив основні форми організації «систематичної богословської освіти» та «богословсько-наукової праці». У доповіді «Засоби церковної самоосвіти» стверджував, що засобами церковної самоосвіти є: «самодіяльна участь в церковному житті: організації, читанні, співі, проповіді, письменстві, церковному служінні»; індивідуальна «самоосвітня праця»; «спільна самоосвітня

праця» [6, с.91]. При розгляді питання «Богослужбова галузь церковного життя» зазначив: «Доконче потрібним є доповідь про історію богослужіння поєднати з вимогами сучасного церковного життя», адже «історичне нагромадження попередньої відправи, що складається з 3, 6, 9 часів обітниць приводить до кількарязового подвоювання молитв, псалмів, ектеній» [6, с.94].

На Другому Всеукраїнському православному церковному соборі УАПЦ (17–30.10.1927) [6, с.17] у своєму виступі (25.10.) він зазначив, що необхідно «розвивати богословську науку. Не тільки потрібно мати догматику, а і етику, літургіку і апологетику взагалі; для розвитку треба більше учитись... бо хто не йде вперед, той йде назад. Один вихід – освіта. Особливе має значіння обмін думок на церковно-освітніх з'їздах... президії ВПЦР подбати про піднесення засобів церковної освіти більш ніж про формули для визначення ідеології» [6, с.355].

Крім того, перед членами Собору він виступав із доповідями: «Сучасний стан релігії взагалі і християнства, зокрема в світовому житті» (18.10.), де розкрив обов'язки церкви перед Божим промислом у світі, висвітлив взаємозалежність Церкви та економічних й індустріальних, соціальних і моральних проблем, міжнародних відносин, християнського виховання [6, с.151–158]; «Методи організації християнського світогляду й церковної думки» (19.10.) [30, арк. 28 зв.], в якій наголосив, що Українська автокефальна православна церква «не має потреби ставати на шлях штучного витворювання догматів; вона утворюється від приписів, приказів релігійного мислення, кличучи до непримусового, а вільного шукання Божого Царства й непримусового, а вільного звершенства, спільного з звершенством Отця Небесного» [6, с.183]; «Учення про Церкву, як громаду Христову, та її благодатне життя» (25.10.) [6, с.113], в якій стверджував: «Учення православної віри точно й ясно викладене в книгах Нового Заповіту, в сістемі приведено в книгах символічних» [6, с. 352–354].

Не полишав наукової роботи В.Чехівський і під час свого ув'язнення на Соловках за справою «СВУ». Там він працював над монографією «З революційної боротьби 1897–1917 рр.», яку писав для того, щоб «стати достойним тебе спільником [дружини Олени. – Авт.]. Думи глибокі, бажання кличуть мене до творчої праці світової, до діла робочого люду...» [8, с.513]. Точно не відомо, коли він розпочав її писати, вперше про це згадує в листі від 18 серпня 1933 року: «Трохи попрацював над «3 револ. боротьби» [8, с.506]. На превеликий жаль, подальша доля цієї рукописної наукової праці в «20 зшитків...» [8, с.516] досі невідома.

Науково-богословська спадщина В. Чехівського свідчить, що він у своїх працях проводив ідеї любові до Бога і українського народу, свободи і правди, виступав на захист від поневолення і русифікації Української церкви, розкривав лукавство російських церковників, що більше служили імперській політиці, ніж Богові. Досить пророчче писала О. Чехівська в листі до М. Мухи: «Хай воскресне Україна й заживе, вільний у християнському житті, замучений наш народ і відпочине від заподіяної йому кривди! Хай не згасне й у нас... віра в це Воскресіння, що дасть нам силу пережити всі скорботи життя нашого...» [8, с.529].

1. Бульбенко Ф. П. Володимир Чехівський / Ф. П. Бульбенко // Нові дні (США). – 1971. – Березень.
2. Бурко Д. Професор Володимир Чехівський / Д. Бурко // Українська Автокефальна Православна Церква – вічне джерело життя. – Саут-Бавнд-Брук, Н. Дж. (США), 1988. – С. 333–344.
3. Голова рев. комітету і Прем'єр-Міністр 1-го кабінету Директорії В. М. Чеховський // Україна. – 1919. – № 91. – 15(2)–16(3) листопада – С. 6.
4. Грищенко А. Перший прем'єр Директорії / А. Грищенко // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 223. – 23 листопада.
5. Державний архів Вінницької області. – Ф. Р.-1941. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 95–95 зв.
6. Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17–30 жовтня 1927 року. Документи і матеріали / упоряд. : С. І. Білокінь, І. М. Преловська, І. М. Старовойтенко. – К., 2007. – 699 с.
7. Завальнюк К. Благовісник / К. Завальнюк, Т. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям. – Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2008. – С. 180–183.
8. Мартирологія Українських Церков: В 4-х т. – Т. 1. Українська Православна Церква. Документи, матеріали, християнський самвидав України / Упоряд. і зредаг. Осип Зінкевич і Олександр Воронин. – Балтимор, Торонто : Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1987. – 1207 с.
9. Перший Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 14–30 жовтня 1921 року. Документи і матеріали / Упоряд. : Г. Михайліченко, Л. Пилявець, І. Преловська. – Київ–Львів : Жовква, 1999. – 560 с.
10. Преловська І. М. Відправа Благовісника / І. М. Преловська // Розбудова держави. – 1996. – Ч. 1 (42) – С. 45–51.
11. Преловська І. М. Діяльність В. М. Чехівського, Благовісника УАПЦ, як богослова по обґрунтуванню канонічності УАПЦ / І. М. Преловська // Наукові записки : зб. праць молодих вчених Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ. – К., 1996. – Т. 2. – С. 295–321.
12. Преловська І. М. Доля Благовісника / І. М. Преловська // Старожитності. – 1995. – Ч. 5–6 (72–73). – С. 24–51.
13. Прем'єр Вол[одимир] Чехівський про державний стан України // Робітничка газета. – 1919. – № 426. – 2 січня. – С. 3.
14. Розмова з Головою Ради Міністрів // Робітничка газета. – 1919. – № 430. – 7 січня. – С. 3.
15. Трембіцький А. Володимир Чехівський – державний і громадсько-просвітницький діяч (до 130-річчя з дня народження) / А. Трембіцький // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. праць. – Кам'янець-Под. : Оіюм, 2006. – Т. 8 : мат. круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі». – С. 184–204.
16. Трембіцький А. Науково-богословська діяльність Володимира Чехівського / А. Трембіцький // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець-Под. : Оіюм, 2009. – Т. 13 : Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. – С. 199–213.
17. Трембіцький А. Освітньо-педагогічна діяльність Володимира Чехівського / А. Трембіцький // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець-Под. : Оіюм, 2008. – Т. 12 : Мат. восьмого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький

- рух на Поділлі. Присвячено 90-річчю Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка». – С. 312–333.
18. Український Робітничий Клуб в м. Києві // Робітнича газета. – 1919. – № 433. – 14 січня. – С. 4.
  19. Ультиматум совнаркому. Совіту народніх комісарів Російської республіки. // Робітнича газета. – 1919. – № 431. – 11 січня. – С. 4.
  20. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОУ). – Ф. 3984. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 50 зв.
  21. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 10–11.
  22. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 62–129.
  23. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 561. – Арк. 8–95.
  24. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 562. – Арк. 7–28.
  25. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 705. – Арк. 114–125.
  26. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 706. – Арк. 18–102.
  27. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 707. – Арк. 201–231.
  28. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 4. – Спр. 149-а. – Арк. 323–382.
  29. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 4. – Спр. 158. – Арк. 57–74.
  30. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 4. – Спр. 175. – Арк. 12–28 зв.
  31. ЦДАВОУ. – Ф. 3984. – Оп. 4. – Спр. 273. – Арк. 1–2.
  32. Чехівський В. За церкву – Христову громаду, проти царства тьми / В. Чехівський. – К.: Видання ВПЦР, 1922. – 52 с.
  33. Чехівський В. Постанови Кирило-Мефодієвського Брацтва / В. Чехівський // Україна (Кам'янець-Подільський). – 1919. – Ч. 14. – 26 серпня.
  34. Чехівський В. Свідцтво Севера Антиохійського патріарха про висвяту Олександрійських патріархів від пресвитерів. – Ч. VI. Основа визволення Церкви від «князівства тьми віку цього (Ефес. 6: 10-13) / В. Чехівський // Церква і Життя (Орган УАПЦ). – К.: Вид. ВПЦР. – 1928. – Ч.2 (7). – С. 109–121.
  35. Чеховский В. Киевский Митрополит Гавриил Банулеско-Бодони (1799–1803). / В. Чеховский [Рукопис дисертації. 526 арк. + XVIII арк.] // Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАНУ. – Од. зб. № 1665.
  36. Чеховский В. Киевский митрополит Гаврил Банулеско-Бодони (1799–1803 гг.) / В. Чеховский // Труды Киевской Духовной Академии. – 1904. – № 7. – С. 355–431; № 8. – С. 490–588; № 9. – С. 65–108; № 10. – С. 238–281.
  37. Чеховский В. Киевский митрополит Гаврил Банулеско-Бодони (1799–1803 гг.) / В. Чеховский. – К., 1905. – 306 с.

SUMMARY

Anatolij Trembitskiy

Scientist and theologian – Volodimir Chehivskiy

The article presents the scientific-theological activity of the head of Directorial government, the All-Ukrainian Annunciate and the head of ideological commission of UAPT's Volodymyra Chehivskogo (1876-1937).

Ключові слова: scientist, theologian, Volodimir Chehivskiy